

Existuje-li to, je to možné: vznik vícejazyčných vzdělávacích iniciativ v kanadském prostředí

Jim Cummins
Univerzita v Torontu, Kanada

Přístup kanadských pedagogů k jazykové rozmanitosti ve školním prostředí prošel během posledních padesáti let několika fázemi. U vícejazyčných žáků z přistěhovaleckého prostředí převládaly v pedagogické praxi do osmdesátých let teorie o jednojazyčné výuce. Bylo běžné, že učitelé odrazovali žáky z rodin přistěhovalců (dále jen „vícejazyčné žáky“) od používání angličtiny (potažmo francouzštiny v Quebecu) ve škole. Učitelé a ostatní zaměstnanci školy (např. psychologové) často radili rodičům, aby se svými dětmi doma mluvili vyučovacím jazykem.

Protože však výzkumy postupně prokázaly, že dvoj-/vícejazyčnost je přínosná pro rozvoj dětí ve škole a jejich kognitivní dovednosti (např. Baker, 2001) a že ztráta jazyka má ničivý dopad na komunikaci dětí s rodiči a prarodiči v domácnosti (např. Wong Fillmore, 1992), začala tato praxe ustupovat a učitelé začali více tolerovat, když žáci ve škole příležitostně mluvili svým mateřským jazykem. Většina učitelů už rodičům nedoporučovala, aby doma mluvili anglicky nebo francouzsky. Nicméně výuka ve škole zůstala nadále jednojazyčná — v běžné výuce se používala pouze angličtina nebo francouzština, mimo jiné i proto, že podle převládajícího názoru neexistoval způsob, jak začlenit mateřské jazyky žáků do výuky, protože učitelé těmito jazyky nemluvili.

Tento přístup, který jsem nazval „neškodnou nedbalostí“, se však začal měnit koncem devadesátých let, kdy se učitelé a výzkumníci působící na vysokých školách společně pustili do hledání způsobů, jak u žáků produktivně propojit a využít jejich znalosti mateřského a majoritního, vyučovacího jazyka. Velký počet projektů realizovaných po celé Kanadě zdokumentoval proveditelnost a efektivitu mezijazykové výuky (viz obsah projektů níže) ve vícejazyčných třídách, ve kterých učitel nemluví mateřskými jazyky většiny svých žáků.

S ohledem na mobilizaci znalostí — implementaci výzkumu do vyučovací praxe — lze premisu, na níž se zakládá zdokumentovaná proveditelnost a důvěryhodnost výukových iniciativ shrnutých v tomto článku, shrnout do poučky „existuje-li to, je to možné“. Vzdělávací iniciativy, které byly úspěšně realizovány nebo uskutečněny v jednom kontextu, mohou být v zásadě uplatněny i jinde. Kontext je jednoznačně důležitý v tom smyslu, že iniciativy prováděné v jednom kontextu se v jiném kontextu pravděpodobně budou muset upravit. Projekty shrnuté v další části

však ukazují, že již nelze dále tvrdit, že by mateřské jazyky vícejazyčných žáků nebylo možné produktivně zapojit do výuky.

Kanadské vícejazyčné pedagogické projekty v běžných třídách 2000 - 2019

Dual Language Showcase (Dvojjazyčná výstavka)

Projekt Dual Language Showcase (dvojjazyčná výstavka) vzešel ze společného projektu dvou vysokoškolských výzkumníků (Schechter & Cummins, 2003), kteří od roku 1998 spolupracovali s pedagogy ze dvou velmi rozdílných základních škol (Thornwood a Floradale) ve školním obvodu Peel poblíž Toronta. Cílem bylo zkoumat efektivní pedagogické postupy ve vícejazyčných a multikulturních kontextech. Projekt Dual Language Showcase vznikl z iniciativy Patricie Chowové, učitelky na prvním stupni základní školy Thornwood, ve snaze motivovat žáky k aktivní četbě v mateřském i anglickém jazyce. Dalším přínosem tohoto projektu bylo aktivní zapojení rodičů, kteří pomáhali svým dětem psát vyprávění ve svém mateřském jazyce a v některých případech je také překládat z mateřského jazyka do angličtiny a naopak.

V průběhu patnácti let žáci základní školy Thornwood, od předškoláků až po žáky pátých tříd, vytvořili zrcadlové texty v několika jazycích a umístili je na webové stránky školy (obr. 1). [1] Nově přistěhované děti a žáci, kteří si osvojili gramotnost ve svém mateřském jazyce, psali v některých případech nejprve ve svém mateřské jazyce, většinou ale napsali nejprve anglickou verzi a poté s pomocí rodičů (případně učitelů, kteří ovládali jejich mateřský jazyk) verzi ve svém mateřském jazyce.

Projekt Dual Language Showcase velmi zapůsobil na ontarijské Ministerstvo školství, regionální politiky zodpovědné za školství i pedagogy — ukázal totiž, že výuka nemusí probíhat pouze v angličtině, ale že ji učitelé *mohou* rozšířit o vícejazyčnost a vícemodalitu žáků a jejich rodičů, i když oni samotní mateřské jazyky svých žáků neovládají. Projekt také otevřel cestu mnoha dalším vícejazyčným pedagogickým projektům popsáním níže.

THE DUAL LANGUAGE SHOWCASE

HOME

About the Project

Languages:

- [Arabic](#)
- [Albanian](#)
- [Bengali](#)
- [Bosnian](#)
- [Bulgarian](#)
- [Chinese](#)
- [French](#)
- [Gujarati](#)
- [Hindi](#)
- [Italian](#)
- [Japanese](#)
- [Kannada](#)
- [Korean](#)
- [Marathi](#)
- [Pashto](#)
- [Polish](#)
- [Portuguese](#)
- [Romanian](#)
- [Russian](#)
- [Spanish](#)
- [Swahili](#)
- [Tagalog](#)
- [Tamil](#)
- [Telugu](#)
- [Tigrinya](#)
- [Turkish](#)
- [Urdu](#)
- [Vietnamese](#)

WELCOME

Dual Language Links
Contact us

Thornwood Public School

DOBRODOSLI
환영합니다
MIRË SE ERDHËT
ようこそ
स्वागत
καλωσορισετε
BIENVENIDOS
WILLKOMMEN

A Thornwood Public School (Peel District School Board), York University, and OISE/University of Toronto Project

Obrázek 1. Dual Language Showcase, jehož autorkou je Patricia Chowová, učitelka ze státní školy Thornwood

Projekt Multiliteracies (Multigramotnost)

Do tohoto souboru projektů realizovaných po celé Kanadě (2002-2007) (www.multiliteracies.ca) se zapojili pedagogové a vysokoškolští výzkumní pracovníci. Zkoumali, jak připravit žáky na výzvy související s gramotností, které na ně čekají v dnešním globalizovaném, propojeném a kulturně a jazykově různorodém světě. Projekty vzešly z konceptu multigramotnosti (New London Group, 1996) a zaměřovaly se na rozšíření pojetí gramotnosti ve školách s ohledem na modalitu i jazyk. Mnohé z těchto projektů zahrnovaly více jazyků než jen dominantní vyučovací jazyk a prokázaly pozitivní vliv aktivit, které podporují gramotnost a které pracují s vícero modalitami a neomezují se na pouhé čtení a psaní (Cummins et al., 2005; Cummins & Early, 2011; Giampapa, 2010).

Následující příklad ilustruje, jaké možnosti výuky se otevírají, když se mají žáci možnost při učení opřít o své výchozí znalost a vícejazyčnost. Žákyně sedmého ročníku Madiha Bajwová, která se nedlouho předtím přistěhovala do Kanady z Pákistánu, a její dvě kamarádky Kanta Khalidová a Sulmana Hanifová napsaly dvojjazyčnou urdsko-anglickou knihu s názvem *The New Country* (*Nová země*). Dvacetistránková kniha „popisuje, jak těžké bylo opustit svoji zemi a přestěhovat se do jiné“. Kanta i Sulmana se přistěhovaly do Toronta, když chodily do čtvrté třídy, a uměly už plynule anglicky, ovšem Madiha se anglicky teprve začínala učit.

Jejich kniha *The New Country* vznikla v průběhu sedmého/osmého ročníku v rámci prostoru věnovaného podle osnov migraci, jehož cílem bylo propojit společenské vědy a zlepšování akademického jazyka u žáků. Dívky věnovaly rešerši a psaní několik týdnů, kdy spolu sdílely své zkušenosti a kombinovaly své jazykové dovednosti. Madiha měla minimální znalost angličtiny, ale plynule ovládala urdštinu, zatímco Sulmana a Kanta plynule mluvily a solidně rozuměly jak urdsky, tak anglicky. Při psaní příběhu dívky diskutovaly především v urdštině, ale hned první verzi napsaly v angličtině, s čímž jim pomáhala učitelka (Lisa Leoniová). Když měly hotovou anglickou verzi, přeložily ji do urdštiny.

Kdyby chodila Madiha do běžné sedmé třídy, byla by její schopnost porozumět výuce a účastnit se jí silně omezena její minimální znalostí angličtiny. Určitě by se nedokázala takto rozepsat v angličtině o svých zkušenostech, myšlenkách a postřezích. Ve třídě se sociální strukturou pozměněnou tak, aby se podpořila spolupráce mezi vrstevníky a používání jak mateřského jazyka, tak angličtiny, však mohla Madiha do příběhu promítnout své názory a zkušenosti, podílet se na diskusi o překladu slovíček a výrazů z urdštiny do angličtiny a naopak a následně si užít uznání, kterého se všem třem žákyním dostalo, když svoji knihu zveřejnily na webových stránkách a vydaly i v tištěné podobě. [2] Skutečnost, že výuka probíhala anglicky a učitelka nemluvila ani urdsky, ani žádným z ostatních mateřských jazyků žáků v této vícejazyčné třídě, nebyla překážkou pro realizaci mezijazykových vzdělávacích strategií.

Spojení afektivních, kognitivních a jazykových procesů při tvorbě dvojjazyčných textů se odráží v názvu, který jsme zvolili pro dvojjazyčnou písemnou tvorbu žáků: *identitní texty* (Cummins & Early, 2011). Tento pojem popisuje výsledky tvůrčí činnosti žáků a žákovská představení prováděná v rámci výuky pod vedením třídního učitele. Žáci do tvorby těchto textů — které mohou mít písemnou, ústní, vizuální, hudební či dramatickou formu nebo multimodálně kombinovat výše uvedené — vkládají svoji identitu. Identitní text nastavuje žákům zrcadlo, ve kterém se jejich identita odráží v pozitivním světle. Když se žáci podělí o své identitní texty s různými typy publika (vrstevníci, učitelé, rodiče, prarodiče, jiné třídy, média atd.), pravděpodobně se jim při takové interakci dostane pozitivní zpětné vazby a utvrdí se ve své identitě. To zase dále podporuje aktivní četbu.

Linguistically Appropriate Practice (LAP - jazykově vhodná praxe)

LAP je metoda práce s dětmi z přistěhovaleckého prostředí v předškolních třídách a na prvním stupni, jejímž průkopníkem byl Dr. Roma Chumak-Horbatsch (2012,2019) z Ryersonovy univerzity v Torontu. LAP stojí na vzdělávací filozofii a souboru výukových aktivit, které využívají mateřský jazyk dětí a jejich dosavadní četbu ve snaze motivovat je k tomu, aby při vyučování používaly svůj mateřský jazyk, byly hrdé na svoji dvojjazyčnost a nadále si prohlubovaly znalosti svého mateřského jazyka a zároveň nabývaly na plynulosti a gramotnosti v majoritním, vyučovacím jazyce. Metoda LAP byla rozsáhle pilotována jak v Kanadě, tak po celém světě (viz. <https://www.ryerson.ca/mylanguage/lap/>).

The ÉLODiL project - Éveil au langage et ouverture à la diversité linguistique (Zájem o jazyky a otevřenost k jazykové rozmanitosti)

Projekt byl spuštěn jak v Montrealu (Dr. Françoise Armandová, Université de Montréal), tak ve Vancouveru (Dr. Diane Dagenaisová, Simon Fraser University) (Armand & Dagenais, 2012; Armand, Sirois & Ababou, 2008; Dagenais, Armand, Maraillet, & Walsh, 2007) s cílem podpořit povědomí žáků o jazycích a o kladech jazykové rozmanitosti (<http://www.elodil.com/>). Z projektu vzešla celá řada školních aktivit, které žáky učí o podobnostech a rozdílech mezi jazyky a o tom, jak se jazyková rozmanitost promítá do našeho společenského života. Například v jednom projektu žáci v Montrealu a Vancouveru zkoumali jazyky, kterými se mluví v jejich čtvrti, a poté měli své poznatky a postřehy shrnout formou videa či posteru. Projekt vedl žáky k zamyšlení nad původem kulturní a jazykové rozmanitosti v jejich komunitě (např. přítomnost původních jazyků a historické imigrační vzorce).

Projekt Multiliteracies Pedagogy (Pedagogika multigramotnosti)

Tento projekt zahájila v roce 2003 Dr. Heather Lotheringtonová z Yorkské univerzity v Torontu. Zapojili se do něj učitelé z vysoce vícejazyčné základní školy a výzkumníci z Yorkské univerzity a společně zkoumali, jak by se koncept plurilingvismu dal promítnout do výuky. Profesionální pedagogové z Joyceovy veřejné základní školy zapojili své žáky do řady vícejazyčných a multimodálních projektů, mimo jiné s dětmi přepisovali tradiční příběhy s využitím kritického hlediska a vícejazyčnosti (Lotherington, 2011; Lotherington & Paige, 2017). V rámci dalšího projektu s názvem *Stěhuji se do Kanady: Příběhy o imigraci* dělali žáci s rodinnými příslušníky rozhovory o tom, proč se přistěhovali do Kanady a co obnášelo stěhování do cizí země. Žáci pak každý z rozhovorů zestručnili a vytvořili grafický příběh pomocí různých technologických nástrojů tak, aby jej podali co nejpoutavěji (viz. <https://www.youtube.com/watch?v=04VsndXbULw>).

Projekt Dual Language Reading (Dvojjazyčná četba)

Tento projekt spustila dr. Rahat Naqviová z Univerzity v Calgary se svými kolegy a kolegyněmi z Calgarské školské rady. Zdokumentovali, jaký dopad mělo na žáky ve školách s vícejazyčným

zastoupením a v anglicko-španělském dvojjazyčném programu Calgarské školské rady, když jim učitelé a zástupci veřejnosti četli dvojjazyčné knihy (viz www.rahatnaqvi.ca a Naqvi et al., 2012). Cílem projektu bylo zjistit, jak zabránit tomu, aby vícejazyčnost ve třídě představovala bariéru mezi různými kulturami a etniky, a jak ji naopak využít ke stmelování kolektivu. Dvojjazyčné knihy jsou většinou psané anglicky na jedné straně a druhým jazykem na protější straně. Učitel přečte žákům anglický text a pozvaný host dostatečně zbláhý v daném cizím jazyce pak přečte stejný text v jazyce druhém. Předčítat mohou rodiče, prarodiče, dobrovolníci z řad veřejnosti, starší žáci nebo absolventi. Díky zapojení dvojjazyčných knih do výuky se z vícejazyčnosti stala běžná a pozitivně vnímaná součást školního prostředí a inherentní obavy žáků, rodičů a učitelů, že ve škole je místo pouze pro angličtinu, se tudíž nepotvrdily. Výsledky kvantitativního výzkumu navíc ukázaly, že díky zapojení dvojjazyčných knih se u žáků výrazně zlepšila znalost anglického jazyka, rozvíjela se gramotnost žáků, jejichž mateřským jazykem byl druhý jazyk četby, a zároveň se nijak nebrzdil ani rozvoj gramotnosti žáků, kteří mluvili pouze anglicky (Naqvi a kol., 2012).

I am plurilingual! Je suis plurilingue! (Jsem vícejazyčný!)

Tento zdroj informací sestavila dr. Gail Prasadová jako doplněk ke své disertační práci o dětské vícejazyčnosti v anglických a francouzských školách z roku 2015. Kromě popisu výzkumu a jeho výsledků nabízí její webové stránky (www.iAMPLURILINGUAL.COM) rozsáhlý výběr vícejazyčných multimodálních textů vytvořených žáky a učiteli ve školách v Torontu (Kanada), Montpellier (Francie) a Sète (Francie). Dr. Prasadová se ve své studii zabývala možnou podobou vzdělávání založeného primárně na vícejazyčném spíše než jednojazyčném paradigmatu a definovala pět klíčových prvků, které jsou základem vícejazyčného vzdělávacího přístupu:

1) vnímat všechny děti jako neustále se vyvíjející plurilingvní žáky; 2) funkčně začlenit celé spektrum jazykových dovedností žáků; 3) nastolit spolupráci mezi učiteli, žáky, rodinami a širší veřejností a co nejvíce do procesu zapojit technologie; 4) oceňovat tvořivost — vyhradit si čas a prostor pro tvůrčí výukové metody; 5) badatelsky orientovaný přístup k osvojování jazyka a gramotnosti. (<https://www.iAMPLURILINGUAL.COM/abstract.html>)

Dvojjazyčný knižní projekt The Family Treasures and Grandma's Soup (Rodinné poklady a babiččina polévka)

Tento projekt odstartovala dr. Hetty Roessinghová z Univerzity v Calgary ve spolupráci s charterovou jazykovou akademií Almadina. V rámci projektu vytvářeli žáci mateřské školy a první třídy dvojjazyčné knihy v arabštině a angličtině, díky čemuž si rychleji osvojili základy gramotnosti (viz <http://www.duallanguageproject.com/> a Roessingh, 2011).

ScribJab

Dr. Diane Dagenaisová a dr. Kelleen Tooheyová z univerzity Simona Frasera již řadu let spolupracují s pedagogy na realizaci projektů zaměřených na rozvoj žákovského povědomí o jazyce a na podporu vícejazyčnosti a multigramotnosti u žáků (viz například Marshall a Toohey, 2012). Výsledkem je webová stránka *ScribJab* (www.scribjab.com), kterou její autorky představují takto: „*ScribJab* je webová stránka a aplikace na iPad určená dětem (ve věku od 10 do 13 let). Mohou v ní číst a vytvářet digitální příběhy (texty, ilustrace a zvukové nahrávky) ve více jazycích (angličtina, francouzština a jiné neúřední jazyky). *ScribJab* je platforma, na níž děti mohou vyprávět o svých zkušenostech, a učí je vážit si svého vícejazyčného původu.“ Vznik a přínos aplikace *ScribJab* podrobně popisují Dagenais et al. (2017).

Projekt *The Storybooks Canada* (Kanadská kniha příběhů)

Tento projekt je popsán na webových stránkách (<http://www.storybookscanada.ca/about.html>):

Storybooks Canada je webová stránka pro učitele, rodiče a veřejnost, která si klade za cíl podporovat dvojjazyčnost a vícejazyčnost v Kanadě. Zpřístupňuje 40 příběhů (původně afrických), které jsou kromě angličtiny a francouzštiny přeloženy do nejpočetněji zastoupených jazyků přistěhovalců a uprchlíků žijících v Kanadě. Ve škole se čte příběh v angličtině nebo francouzštině, doma ho děti mohou číst s rodiči v mateřském jazyce. Projekt Storybooks Canada pomáhá dětem udržovat si mateřský jazyk jak v ústní, tak v psané podobě, zatímco se učí jeden z kanadských úředních jazyků. Podobně mohou namluvené příběhy k poslechu pomoci dětem, které se začínají učit cizí jazyk nebo se začínají učit číst, vytvořit důležitou vazbu mezi mluveným a psaným slovem.

Žáci mohou na webu *Storybooks Canada* také vytvářet příběhy pomocí obrázků.

Mezi další kanadské projekty zahrnující translanguaging a mezijazykovou pedagogiku patří Cummins & Persad (2014); Dagenais et al. (2017); Marshall & Toohey (2012); Ntelioglou et al. 2014; Roessingh, 2011; Stille & Prasad (2015), a Van Viegen Stille et al. (2016).

Celkově tedy platí, že až do doby před zhruba dvaceti lety většina kanadských pedagogů (i žáků) předpokládala, že ve školách s vícejazyčnými žáky je vhodné používat pouze jazyk majoritní. V rozporu s tímto předpokladem začal rostoucí počet pedagogů zkoumat, jak by mateřský jazyk žáků mohl prospět jejich vzdělávání a usnadnit jim adaptaci na vzdělávání v nové zemi. Rozhodli se k dětem z jazykově různorodého, nízkého socioekonomického postavení a marginalizovaných menšin schválně přistupovat jako k velmi schopným žákům, kteří mohou ostatním sami předávat znalosti a poznatky, a nikoliv být pouhými pasivními příjemci výuky. V následující části článku jsou popsány další metody výuky, která bere v potaz vícejazyčnost.

Bereme v potaz vícejazyčnost: další metody výuky

U výuky, která bere v potaz vícejazyčnost, lze rozlišovat čtyři metody (Cummins, 2014). Tyto metody se pohybují na ose od velmi jednoduchých až po složitější a lze je uplatnit ve všech ročnících základních i středních škol:

- zapojení jednoduchých každodenních cvičení, která pracují s písemnou i ústní podobou mateřských jazyků všech žáků;
- povzbuzování žáků, aby ve svých mateřských jazycích četli, zjišťovali informace, dělali si poznámky apod.;
- kreativní využívání technologií k budování povědomí o jazykových, geografických a mezikulturních skutečnostech;
- dvojjazyčné projekty.

Jednoduchá každodenní cvičení, která pracují s písemnou i ústní podobou mateřských jazyků všech žáků

Ačkoliv jsou níže uvedené aktivity velmi jednoduché, neměli bychom podceňovat, jaký mají pro žáky symbolický význam. Jsou příkladem toho, jak kvalitní vztah mohou učitelé navázat se svými žáky, začnou-li uplatňovat výukové strategie a postupy, jimiž dají najevo, že si váží jejich odlišného jazyka a kultury.

1. Každý den se jeden nebo dva žáci podělí se spolužáky o nějaké slovo nebo frázi ze svého mateřského jazyka a vysvětlí, co znamená a proč si zvolili právě toto slovo/frázi. Všichni žáci a učitel se dané slovo nebo frázi naučí a najdou pro něj ekvivalent ve vyučovacím jazyce. Vícejazyčná slova a překlady do vyučovacího jazyka, které se třída naučila, lze zapisovat na „vícejazyčnou nástěnku“ umístěnou ve třídě. Lze je také vkládat do zvláštního souboru na počítači a ten pak v pravidelných intervalech tisknout, aby se žáci s učitelem mohli vracet k tomu, co už probrali.
2. Všichni žáci i učitel se naučí jednoduchá zdvořilostní slovíčka (ahoj, děkuji atd.) ve všech jazycích zastoupených ve třídě. Žáci, pro které jsou tyto jazyky mateřské, přebírají v této aktivitě roli učitele. Používá-li se v daném cizím jazyce jiné písmo (např. v arabštině, čínštině, řečtině atd.), mohou tito žáci celé třídě také ukázat zápis několika jednoduchých slov.
3. Na začátku výuky a na školních shromážděních mohou žáci pozdravit a pronést pár slov ve svých mateřských jazycích (s následným překladem do vyučovacího jazyka).
4. Pokud někdo z učitelů ovládá ještě další jazyk, řekne v něm na školních shromážděních pár slov a předá štafetu některému z žáků s jiným mateřským jazykem.
5. Ukázky žákovských prací v mateřském i vyučovacím jazyce jsou vystaveny na viditelných místech na chodbách školy a u vchodu, aby rodiče i žáci viděli, že škola vnímá přítomnost vícejazyčných dětí jako prospěšnou ze vzdělávacího i lidského hlediska.

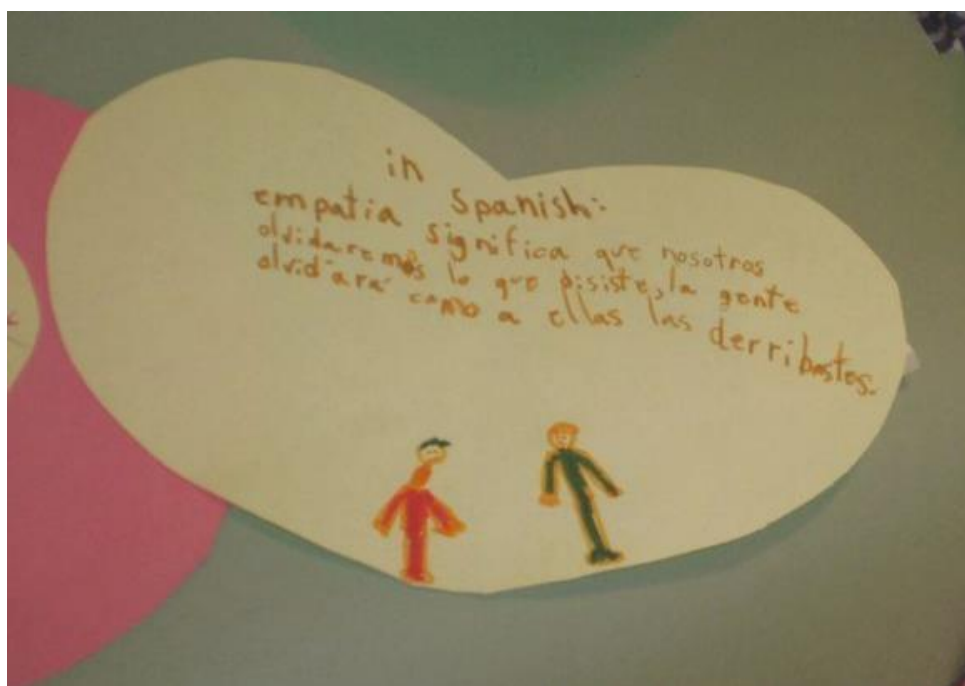

6. Nápisy ve škole (např. na dveřích ředitelny) jsou vyvedeny ve všech zastoupených jazycích. Lze také zadat úkol, aby žáci sami vytvořili vícejazyčné verze dalších cedulí, které se ve škole nacházejí (např. směrovek k východu).

Tyto jednoduché aktivity pomohou žáky seznámit se zvukovou i psanou podobou různých jazyků a mohou je zbavit pocitu rozpolcenosti, či dokonce studu, kterým ve vztahu ke svému mateřskému jazyku trpí mnoho dětí. Aktivity s tímto cílem lze navázat i na různá další témata v osnovách. Když například žák ze Sýrie představí třídě nějaké arabské slovo, lze v návaznosti na to ukázat dětem, kde na mapě se Sýrie nachází, a vysvětlit jim některé významné aspekty její kultury a historie. Tyto druhy aktivit přímo přispívají k budování povědomí žáků (a učitelů) o jazyku, což je mimochodem jeden z cílů finských školních osnov (2014).

Obrázek 1: Vícejazyčná cedule na dveřích ve veřejné základní škole v Crescent Town v Torontu

Obrázek 1: Ukázka žákovské práce ve španělštině na chodbě ve veřejné základní škole v Crescent Town v Torontu

Povzbuzování žáků, aby ve svých mateřských jazycích četli, zjišťovali informace, dělali si poznámky apod.

7. Povzbuzujte nově příchozí a dvojjazyčné žáky, aby si na internetu vyhledávali informace související s probíranou látkou ve svém mateřském jazyce. Mohou si tak probíranou látku upevnit i zjistit ještě více informací (např. při vyhledávání informací o fotosyntéze v mateřském jazyce). Díky širší znalostem v mateřském jazyce bude pro dítě látka a učební texty ve vyučovacím jazyce srozumitelnější a podpoří se tak obousměrný přenos mezi jeho jazyky.
8. Povzbuzujte nově příchozí a dvojjazyčné žáky, aby používali svůj mateřský jazyk (nebo mateřský i vyučovací jazyk) při skupinovém plánování projektů, které mají být prezentovány před celou třídou ve vyučovacím jazyce. Omezená znalost vyučovacího jazyka jim pak nebude bránit v tom, aby při realizaci projektu plně využili své kognitivní schopnosti.
9. Povzbuzujte nové žáky, aby doma četli a/nebo vyprávěli příběhy ve svém mateřském jazyce — osvojí si tím gramotnost v mateřském jazyce a rozšíří své znalosti o světě.
10. Zajistěte, aby ve školní knihovně bylo dostatek knih psaných jazyky zastoupenými mezi žáky a také dvojjazyčných knih. Do školní knihovny nebo knihovničky ve třídě lze přidávat i dvojjazyčné knihy napsané žáky (viz Chow & Cummins, 2003). Škola může také spolupracovat s rodiči a požádat je, aby školní knihovně darovali knihy ve svém mateřském jazyce, které jejich děti už přečetly nebo jsou na ně už moc velké. Tyto knihy si pak mohou vypůjčit jiní rodiče a číst je doma se svými dětmi. Nejde tu o pouhé zajištění čtíva v mateřských jazycích žáků, nýbrž i o podporu

spolupráce mezi rodiči a školou a o zvyšování informovanosti rodičů o významu čtení s dětmi a aktivního rozvoje jejich schopností v mateřském jazyce.

11. Pozvěte zástupce veřejnosti, aby přišli do třídy číst a/nebo vyprávět o svých zkušenostech (např. o příchodu do nové země) buď ve vyučovacím jazyce, nebo v některém z jazyků zastoupených mezi žáky. Pokud host hovoří jiným jazykem, může ho tlumočit další zástupce veřejnosti (např. učitel daného cizího jazyka). Naqvi a kol. (2012) uvádějí, že pokud jsou děti ve třídě takto vystaveni vícero jazykům, jsou lingvisticky zdatnější.

12. Povzbuzujte žáky na druhém stupni základních škol a na středních školách k tomu, aby v rámci společenských věd na internetu sami vyhledávali informace k různým problematikám a aktualitám ve svém mateřském jazyce. S tímto jim mohou pomoci rodiče. Žáci se pak o získané informace podělí se spolužáky a lze o nich diskutovat z různorodých úhlů pohledu napříč různými jazyky, kulturami a ideologiemi.

13. Povzbuzujte vícejazyčné žáky, aby v projektech z přírodních věd používali svůj mateřský jazyk. Pokud mají například žáci za úkol ve skupinách nakreslit různé tělesné soustavy (např. dýchací systém, trávicí systém atd.), mohou k orgánům a částem těla napsat názvy ve vyučovacím jazyce i ve svých mateřských jazycích.

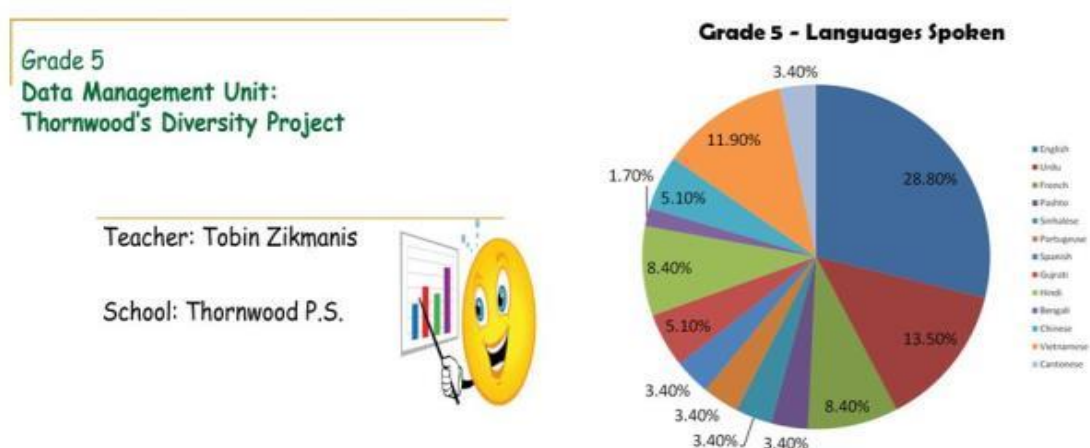
Obrázek 2: Knihovna s knihami v různých jazycích ve veřejné základní škole v Crescent Town v Torontu

Kreativní využívání technologií k budování povědomí o jazykových, geografických a mezikulturních skutečnostech

14. Podporujte žáky v tom, aby používali Google Translate (www.translate.google.com) pro různé účely, například když mají nově přistěhováním žáci za úkol sepsat dvojjazyčnou knihu nebo pracovat na dvojjazyčném projektu. Mohou například psát ve svém mateřském jazyce a potom text pomocí Google Translate nahrubo přeložit do vyučovacího jazyka. Hrubá verze obvykle stačí k tomu, aby učitel a ostatní žáci pochopili, co chtěl žák říci. Učitel a/nebo spolužáci pak pomohou novému žákovi pomoci tuto hrubou verzi upravit, aby byla ve vyučovacím jazyce koherentní.

15. V aplikaci Google Earth se lze „zblízka“ podívat do měst a oblastí, z nichž cizojazyční žáci pocházejí. Žáci si mohou osvojit komparativní přístup k porovnávání různých aspektů zemí jejich původu se sociálními, geografickými a klimatickými skutečnostmi své nové domoviny. Například v dějepisu by žáci z jednotlivých zastoupených jazykových skupin mohli spolupracovat na vytvoření časové osy, na níž zachytí průběh dějin země svého původu. V přírodopisu mohou žáci zkoumat, jaké dopady budou pravděpodobně mít změny klimatu na zemi jejich původu v porovnání s jejich novou vlastí.

16. Jazyky zastoupené mezi žáky lze kreativně zapojit do výuky různých témat ze školních osnov (např. v matematice při výuce práce s daty lze provést jazykový průzkum a vypočítat pravděpodobnost, kolik žáků ve třídě mluví určitými jazyky atd.). Ve Finsku jsou nyní součástí školních osnov (2014) tzv. integrační multidisciplinární projekty, v jejichž rámci mohou učitelé vícejazyčné žáky povzbuzovat k tomu, aby při práci používali jak svůj mateřský jazyk, tak finštinu (a/nebo švédštinu).

Obrázek 3: Slidy z prezentace v PowerPointu od Tobina Zikmanise, učitele pátého ročníku, k průběhu jazykového průzkumu na veřejné základní škole v Thornwoodu v okrsku Peel.

Dvojazyčné projekty

17. Žáci mohou psát a publikovat na webu dvojazyčné knihy nebo či projekty (např. v PowerPointu) související s probíranou látkou. Mohou také točit videa pomocí iPadů nebo podobných přístrojů. Například na veřejné základní škole Floradale poblíž Toronta vytvořila učitelka a školní knihovnice Padma Sastriová se svými žáky krátké dvojazyčné knihy, které si můžete prohlédnout na adrese <http://multiliteracies.ca/index.php/folio/viewProject/5>.

18. Žáci mohou vyjádřit své myšlenky a poznatky prostřednictvím poezie jak v mateřském, tak ve vyučovacím jazyce. Poezie umožňuje vyjádřit niterné pocity víceméně v pár slovech. Výběr jazyka, v němž budou žáci psát první verzi, se odvíjí od toho, který jazyk jim více vyhovuje. Poté své dílo přeloží do druhého jazyka, možno i ve spolupráci s ostatními žáky se stejným mateřským jazykem. Příklady témat stimulujících žáky (a rodičů a učitele) k písemné tvorbě lze nalézt na <http://authorsintheclassroom.com/examples-of-books-index/>. Mezi tato témata patří: knihy na téma Kdo jsem, Odkud jsem, Zvládnou to či například témata Někdo, koho znám, Moje jméno nebo Porozumět minulosti, vybudovat budoucnost (Ada & Campoy, 2003).

19. Žáci mohou spolupracovat s partnerskými třídami ve vzdálených lokalitách (po celém světě nebo po celém městě) na realizaci různých projektů zahrnujících dva a více jazyků. Tyto projekty mohou být zaměřené kupříkladu na otázky sociální spravedlnosti (např. environmentální politiky, změny klimatu, rozdíly v příjmech atd. v různých zemích), znalost jazykové diverzity po světě nebo jiná výrazná témata související s osnovami.

Závěr

Výše popsané vzdělávací iniciativy a možnosti dokazují, že učitelé *mohou* začlenit mateřské jazyky žáků do výuky tak, aby se skutečně zvýšilo povědomí žáků o jazykové problematice, zlepšili se ve vyučovacím jazyce a začali více věřit sami sobě i svým školním dovednostem. Zmíněné projekty ilustrují, jaký má přínos pro vzdělávání, když škola vnímá rozmanitost svých žáků jako příležitost, a nikoliv jako bariéru či hrozbu.

Poznámkový aparát

1. Webové stránky Dual Language Showcase naleznete na adrese: <https://schools.peelschools.org/1363/DualLanguage/Documents/index.htm>
2. Urdsko-anglická kniha s názvem *The New Country* (Nová země) spolu s dalšími duálními knihami je k dispozici na adrese: <http://multiliteracies.ca/index.php/folio/viewProject/8>

Bibliografie

Ada, A. F., & Campoy, F. I. (2003). *Authors in the classroom: A transformative education process*. Boston: Allyn and Bacon.

Armand, F., & Dagenais, D. (2012). S'ouvrir à la langue de l'autre et à la diversité linguistique . *Education Canada*, 52(1).

Dostupné z < <http://www.cea-ace.ca/education-canada/article/s'ouvrir-à-la-langue-del'autre-et-à-la-diversité-linguistique>>

Armand, F., Sirois, F., & Ababou, F. (2008). Entrée dans l'écrit en contexte plurilingue et défavorisé: Développer les capacités métaphonologiques et sensibiliser à la diversité linguistique. *Canadian Modern Language Review*, 65(1), 61-87.

Chow, P., & Cummins, J. (2003). Valuing multilingual and multicultural approaches to learning. In S. R. Schecter & J. Cummins (Eds.), *Multilingual education in practice: Using diversity as a resource* (pp. 32–61). Portsmouth, NH: Heinemann.

Chumak-Horbatsch, R. (2012). *Linguistically Appropriate Practice: A guide for working with young immigrant children*. Toronto: University of Toronto Press.

Cummins, J., & Early, M. (Eds.). (2011). *Identity texts: The collaborative creation of power in multilingual schools*. Stoke-on-Trent, England: Trentham Books.

Cummins, J., & Persad, R. (2014). Teaching through a multilingual lens: The evolution of EAL policy and practice in Canada. *Education Matters*, 2(1). Dostupné z: <http://em.synergiesprairies.ca/index.php/em/issue/view/7>

Dagenais, D., Toohey, K., Bennett Fox, A., & Singh, A. (2017). Multilingual and multimodal composition at school: ScribJab in action. *Language and Education*, 31(3), 263-282.

Gallagher, E. (2008). *Equal rights to the curriculum: Many languages, one message*. Clevedon, England: Multilingual Matters.

Giampapa, F. (2010). Multiliteracies, pedagogy and identities: teacher and student voices from a Toronto Elementary School. *Canadian Journal of Education*, 33(2), 407-431.

Lotherington, H. (2011). *Pedagogy of multiliteracies: Rewriting Goldilocks*. New York: Routledge.

Lotherington, H., & Paige, C. (Eds.) (2017). *Teaching young learners in a superdiverse world: Multimodal approaches and perspectives*. New York: Routledge.

Marshall, E., & Toohey, K. (2010). Representing family: Community funds of knowledge, bilingualism, and multimodality. *Harvard Educational Review*, 80(2), 221-241.

Naqvi, R., Thorne, K., Pfitscher, C., Nordstokke, D., & McKeough A. (2012). Reading dual language books: Improving early literacy skills in linguistically diverse classrooms, *Journal of Early Childhood Research*. Publikováno online 12. října 2012, Doi:0.1177/1476718x12449453

New London Group (1996). A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures. *Harvard Educational Review*, 66, 60-92.

Ntelioglou, B. Y., Fannin, J., Montanera, M., & Cummins, J. (2014). A multilingual and multimodal approach to literacy teaching and learning in urban education: a collaborative inquiry project in an inner city elementary school. *Frontiers in Psychology*, 5, 1-10. Článek 533. Dostupné z: www.frontiersin.org. (doi: 10.3389/fpsyg.2014.00533).

Prasad, G. (2016). Beyond the mirror towards a plurilingual prism: Exploring the creation of plurilingual “identity texts” in English and French classrooms in Toronto and Montpellier. *Intercultural Education*, 26(6), 497-514. Special Issue ed. A. Gagné & C. Schmidt. <http://dx.doi.org/10.1080/14675986.2015.1109775>

Stille, S., & Prasad, G. (2015). “Imaginings”: Reflections on plurilingual students’ creative multimodal works. *TESOL Quarterly*, 49(3), 608-621.

Roessingh, H. (2011). Family Treasures: A dual language book project for negotiating language, literacy culture and identity. *Canadian Modern Language Review*, 67(1), 123-148.

Schechter, S., & Cummins, J. (2003). *Multilingual education in practice: Using diversity as a resource*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Van Viegen Stille, S., Bethke, R. Bradley-Brown, J., Giberson, J., & Hall, G. (2016). Jak do výuky zahrnout translanguaging: An outcome of educator inquiry into multilingual students’ learning needs. *The Canadian Modern Language Review*, 72(4), 480-503.